

9. Горды Мирослава. Соматическая фразеология современных русского и польского языков. – Щецин, 2010. – 364 с.

10. Трипольская Т. А. Семантическая структура экспрессивного слова и её лексико-графическое описание (на материале эмоционально-оценочных существительных со значением лица). Дисс. ... кандидата филологических наук. – Новосибирск, 1984б. – С. 106.

УДК 81'0:811.161.2+811.111

Драпак О.З.
(Чернівці, Україна)

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ ТЕРМІНИ З РІЗНИМ СЕМАНТИЧНИМ НАПОВНЕННЯМ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

У статті зроблена спроба виявити розбіжності у семантичному наповненні окремих інтернаціональних термінів (в українській і в англійській мові), які активно використовуються у пострадянський період у засобах масової інформації і у повсякденному житті, а також визначити і охарактеризувати їхні особливості.

Ключові слова: *інтернаціональний, семантика, семантичний, відмінність.*

В статті здійснена спроба виявити несовпадення (расхождєния) в семантичному наповненні деяких інтернаціональних термінів (в українській і в англійській мовах), які активно використовуються в пострадянський період у засобах масової інформації і в повсякденному використанні, а також визначити і охарактеризувати їхні особливості.

Ключевые слова: *интернациональный, семантика, семантический, отличие.*

The article considers the state of international terminology in composition with the Ukrainian language of the post-Soviet period in mass media and everyday use. The author gives definition of them in the Ukrainian and English languages and characteristic features.

Key words: *international, semantics, semantic, difference.*

Починаючи з 90-х років ХХ століття, у зв'язку з інтеграцією України у світове співтовариство, у повсякденному житті (і, відповідно, - у складі загальноживаної термінології української мови) значно активізувалися зрозумілі без перекладу у різних мовах інтернаціональні терміни. Така активізація посприяла входженню до активного словникового складу української мови досліджуваного періоду великої кількості запозиченої лексики, яка інколи навіть засмічує українську мову і робить її більш зрозумілою для носіїв англійської мови, ніж для українців.

Пропорційно поповненню української мови інтернаціональною термінологією збільшується і кількість випадків невідповідності семантичного наповнення інтернаціональної лексики в українській і в англійській мовах. У зв'язку з цим виникає необхідність

© Драпак О.З., 2011

детального вивчення семантичного наповнення цієї подекуди складної для трактування частини словникового складу української мови, що є предметом дослідження статті.

У процесі вивчення лексичного складу української мови пострадянського періоду можна виділити групу активновживаних слів із не завжди повністю відомим широкому колу носіїв української мови семантичним навантаженням і слів, семантика яких трактується неправильно. До цієї групи належать номени із сталою семантикою: ерекція, креатив, креативний, креативність, перфоменс і лексичні одиниці, у яких у пострадянський період в українській мові з'явилися додаткові значення: джентльмен, кантрі, натура.

Розглянемо семантичне навантаження слів: ерекція, креатив, креативний, креативність, перфоменс.

Термін ерекція використовується у англійській і в українській мові. В англійській мові це слово має основне значення випрямлення, напруження, проте в українській йому інколи надають значення сім'явипорскування, сім'явилиття, сім'явитікання.

Слово креатив і його похідні: креативний і креативність в українській мові використовуються на позначення творчого, новаторського, пошукового.

В українській мові почало функціонувати слово перфоменс із значенням «виконання, здійснення». До досліджуваного історичного періоду в українській мові вже існувало схоже слово (мистецький термін) перфоманс на позначення виду художньої творчості, що об'єднує можливість образотворчого мистецтва і театру, театральної вистави.

Проаналізуємо лексичні одиниці: джентльмен, кантрі, натура.

Разом із засобами догляду за шкірою і волоссям та з іншими засобами гігієни до української мови входить англійська калька «джентл» (gentle) і використовується без перекладу як прикметник зі значеннями: м'який, добрий, лагідний.

Слово кантрі (яке до 1990-их років в українській мові трактувалося як назва стилю у музиці) у пострадянський період набуло додаткових значень: країна, сільська місцевість, периферія.

До популярних до досліджуваного історичного періоду значень слова натура (характер, вдача, модель) у пострадянський час додалися активні у англійському просторі значення: природа і природний.

У статистичному матеріалі окремо виділені слова, які в українській і в англійській мовах мають повністю або частково різну семантику. Така відмінність у семантичному наповненні може бути більш чи менш суттєвою, вона може стосуватися сфери використання, інтенсивності функціонування, ступеню адаптованості в українській мові чи емоційного забарвлення.

Розглянемо достатньо адаптовану в українській мові групу слів – складову загальноновживаної термінології: оригінальний, параграф, пурпур, пурпурний, пурпуровий, траст, які в англійській і в українській мовах мають частково різні значення чи різні відтінки значень.

В українській мові слово оригінальний має значення «своєрідний», в англійській – і первісний, і своєрідний.

В англійського терміна paragraph і в українського - параграф є спільне значення - частина тексту всередині розділу книги, статті, що має самостійне значення і позначається значком § з порядковим номером, а також сам цей значок. Проте, основне значення цього

терміна у двох мовах не співпадає. Основне і єдине трактування цього слова в українській мові описане вище. Основне тлумачення слова paragraph в англійській мові – абзац.

Слово purple (пурпур, пурпурний, пурпуровий) в англійській мові використовується на позначення фіолетового і багрового (червонувато-фіолетового) кольору, процесу багровіння, фарбування у такий колір, а також багатого на прикраси. В українській мові слово пурпур вживається як технічний термін на позначення цінної фарби червонувато-фіолетового кольору, що у стародавні часи використовувалася для фарбування тканин; на позначення тканини, пофарбованої такою фарбою; багатого одягу червоного кольору як ознаки величчя і розкоші, а також темно-червоного чи яскраво-червоного кольору. Отже, в англійській мові слово purple вживається на позначення фіолетового і багрового (червонувато-фіолетового) кольорів, а в українській – словами: пурпур, пурпурний, пурпуровий - маркують червонувато-фіолетовий і темно-червоний кольори. Слід зазначити, що для позначення фіолетового кольору і в українській, і в англійській мові є слово фіолетовий (violet), фонетично схоже у двох мовах.

У словниковому складі української мови є слово траст (англ. trust), яке в англійській мові має значення: довіра, відповідальне становище, відповідальність, обов'язок, надія, кредит, опіка (над майном тощо), довірена власність, управління майном за дорученням, трест, концерн, довірений, доручений (комусь кимсь), керований за дорученням, довіряти(ся), покладатися (на когось), доручати, сподіватися, вірити, гадати, давати в кредит. В українській мові слово траст функціонує зі значеннями: довіреність на ведення операцій у господарських та інших сферах діяльності, об'єднання, фонд. Проте, у зв'язку із масовим шахрайством у 90-их роках ХХ століття, в українській мові це слово набуло негативного відтінку.

Складники наступної групи (ковбаса (sausage), мікстура, селекція, степ) використовуються як у загальноживаній, так і у спеціалізованій літературі і в українській і в англійській мовах мають різну кількість значень.

Слово sausage в англійській мові трактується як: 1) ковбаса, 2) сосиска. В українській мові ковбаса і сосиска – це різні поняття, які номінуються за допомогою різних лексичних одиниць. В українській мові можна зустріти і український, і англійський номени ковбаси. Українська назва сосисок перегукується з англійською назвою цього поняття, проте не є її повним відповідником.

В українській мові слово мікстура використовується на позначення форми і виду ліків у фармації. В англійській мові слово mixture - і загальноживане на позначення будь-якої суміші, і - фармацевтичний термін.

В українській мові слово селекція (англ. selection) використовується на позначення процесу відбору у селекції – виведення кращих сортів рослин, тварин і т. д. В англійській мові це слово повсякденного вжитку зі значеннями: відбирати і відбір. В українській і в англійській мовах слово селекція використовується у різних сферах і, відповідно, -у різних тематичних лексичних групах.

Слово степ в українській мові вживається на позначення природної території і назви танцю. В англійській мові за допомогою цього слова позначаються: природна територія (для маркування природної території використовуються і інші терміни, один з яких функціонує і в українській мові (прерія)), танець, крок. Також це слово в англійській мові використовується як електричний, морський, технічний та ін. термін.

У складових наступної групи слів в українській мові зафіксоване одне (спільне для української і англійської мов) значення, а в англійській – багато (і інколи такі значення суттєво відрізняються одне від одного). До цієї групи належать лексичні одиниці: ліквід, окупація, панталони, шорти, фамільярний.

В англійській мові слово liquid ['likwid] має значення: рідкий, несталий, нестійкий (про принципи, переконання), плавний (про звук тощо), плавний звук, ліквідний, рідина. В українській мові слово ліквідний вживається лише як фінансовий термін (на позначення того, що легко реалізується, перетворюється на готівку).

В українській мові слово окупація вживається на позначення тимчасового зайняття збройними силами однієї держави частини або всієї території іншої держави без отримання суверенних прав на неї у міжнародному праві. В англійській мові слово occupation вживається на позначення заняття, роду занять, професії, фаху, займання, заволодіння, окупації, тимчасового користування, терміну проживання. На означення професії в українській і в англійській мовах також вживаються слова: професія (profession) і спеціальність (speciality) із зрозумілим основним спільним у двох мовах значенням.

В англійській мові словом pants (скор. від pantaloen) позначаються звичайні штани (брюки) і рідко – кальсони (вид чоловічої натільної білизни). В українській мові слово панталони вживається переважно на позначення (чоловічої, жіночої і дитячої) натільної білизни.

Слово familiar в англійській мові вживається зі значеннями: добре обізнаний, поінформований, загальновідомий, простий, звичайний, близький, дружній, фамільярний, безцеремонний, близький друг. В українській мові термін «фамільярний» використовується із семантичним наповненням «безцеремонний, надто розв'язний у поведженні, панібратський». І в українській, і в англійській мові функціонує синонім цього слова із одним, спільним у двох мовах, значенням і схожим фонетичним (і морфологічним наповненням) – безцеремонний (unceremonious).

Слово «шорти» в українській мові вживається на позначення коротких штанів. Англійським словом shorts позначаються і шорти, і труси.

Також у складі досліджуваного матеріалу виділено групу недостатньо адаптованих в українській мові лексичних одиниць (атака, госпіталь, грант), які в українській мові використовуються на позначення лише одного явища і вживаються із більш офіційним, урочистим, ніж в англійській мові, семантичним наповненням. Ці слова у двох розглянутих мовах поруч із частково різною семантикою у переважній кількості мають розбіжності і у сфері використання.

Так, номен атака в українській мові функціонує зі значеннями: наступ, напад - і використовується у військовій сфері. В англійській мові слово attack використовується зі значеннями: приступ, напад, - але хвороби - у медичній термінології.

Слово hospital в англійській мові вживається на позначення лікарні. Лексична одиниця госпіталь функціонує і в українській мові. Але, на відміну від англійської мови, в українській мові це слово використовується для позначення медичного закладу для стаціонарного лікування військовослужбовців.

В англійській мові слово «грант» має значення: дозволяти, дарувати, давати (субсидію, дотацію), припускати, дарунок, дар, дарчий акт, субсидія, дотація, офіційне подання, поступка, згода, дозвіл, стипендія. В українській мові це слово вживається лише

у одному випадку - на позначення одноразової грошової допомоги із соціального фонду, яку надають ученому або науковому колективу для виконання актуальних досліджень із певної проблеми.

У складі досліджуваного лексичного матеріалу виділено пласт номенів, які в українській і в англійській мовах активно функціонують поруч зі своїми різними синонімами. Цю лексику можна поділити за ступенем її адаптованості в українській мові на дві групи.

До більш адаптованих належать слова: 1) баер, buyer (покупець),

2) бай-бай (до побачення), 3) віжн (зір, бачення), 4) devil, диявол (чорт), 5) кілер (вбивця), 6) crime (злочин), 7) criminal (злочинець), 8) мапа (карта), 9) мегаполіс (місто, місто-велетен), 10) меморіал, монумент, статуя (пам'ятник), 11) opposition (наперекір), 12) паста (макаронні вироби) [до 90-х років ХХ століття слово паста в українській мові вживалося лише на позначення косметичних, кулінарних та ін. кремopodobних речовин], 13) промоушн (реклама), 14) равіолі (пельмені), 15) ресепшн (приймальня), 16) сленг (жаргон), 17) старт (початок), 18) стартувати (починати), 19) стоп (зупинитися), 20) томат (помідор), 21) фініш (кінець, закінчувати), 22) цукіні (кабачок), 23) chicken, чікен (курка).

До менш адаптованих в українській мові у досліджуваній історичній період належать терміни: бієнале, білборд, гламур, гламурний, епатаж, копірайтер, кріс-крос, мейк-ап, мерчандайзер, он-лайн, промоутер, сек'юріті, селебріті, таблоїд, чат, значення яких в українській мові пояснюються переважно за допомогою описових конструкцій.

У слова бієнале в українській мові є такі відповідники: міжнародна виставка образотворчого мистецтва, кінофестиваль або музичний конкурс, які відбуваються раз на два роки.

Лексична одиниця білборд (англ. billboard) в українській мові вживається як альтернативна назва таблиці найпопулярніших груп, фільмів, книг; рекламний щит (як правило, великого формату), зовнішня реклама.

Лексична одиниця гламур (фр. glamour – чарівність, привабливість; англ. glamour – привабливість, ефектність) – в українській мові використовується як відповідник фразеологізму «чарівна привабливість зовнішності жінок (про кіноактрис, представниць бгеми; романтичний ореол, чарівність, зачарування, чари, чарівництво)».

Лексична одиниця гламурний – прикметник, утворений на основі іменника гламур.

Відповідник лексичної одиниці «епатаж» (фр. epatage) – фразеологічна одиниця «скандальна витівка; поведінка, що порушує загальноприйняті правила і норми». У слова епатаж є відповідник, що частково співпадає фонетично в українській і в англійській мовах (укр. скандальний, англ. scandalous).

Відповідниками інтернаціонального терміна копірайтер в українській мові є: 1) власник копірайта; 2) автор рекламних оголошень, проспектів.

Слово кріс-крос (criss-cross) в українській мові має відповідник всупереч.

Лексична одиниця мейк-ап в українській мові має відповідники: грим, косметика (на обличчі).

Лексична одиниця мерчандайзер в українській мові інколи використовується замість фразеологізму «фахівець із реклами і маркетингу».

Словом он-лайн (англ. on-line) в українській мові позначається оперативний режим, оперативна обробка даних, режим безпосереднього зв'язку із системою комп'ютера.

Слово промоутер в українській мові використовується як відповідник описової конструкції «особа, яка сприяє втіленню в життя якого-небудь проекту, а також просуванню товару на ринку, стимулюванню збуту продукції».

Номен сек'юриті іноді використовується замість лексичних одиниць: охорона, безпека, захист.

Слово селебріті іноді вживається на позначення відомої, популярної людини, знаменитості.

У слова таблоїд в українській мові є такі відомі синоніми: таблетка, бульварна газета, резюме, конспект, короткий огляд, стислий, бульварний, низькопробний.

Лексичною одиницею чат позначається бесіда на комп'ютерних сайтах у режимі реального часу.

У досліджуваній історичній мові під впливом англійської мови спостерігається тенденція до використання однієї лексичної одиниці у якості різних частин мови. Такий процес зафіксовано у статистичних номенах: креатив, ліквід, пурпур, фініш. Слова: креатив, ліквід, натура, пурпур використовуються в українській мові в якості іменників і прикметників. Слово фініш використовується в якості іменника і дієслова.

Згідно із виявленими вище фактами можна зробити висновки про те, що частина активновживаних в українській мові досліджуваного історичного періоду інтернаціональних термінів характеризується не лише не завжди зрозумілим, а подекуди – й невідомим для користувачів української мови семантичним наповненням, невідповідністю семантики в українській і в англійській мовах, різним ступенем адаптованості, розширенням меж трактування і наявністю синонімів. Такі лексичні одиниці в українській і в англійській мовах можуть відрізнятися як кількістю значень, так і сферою та інтенсивністю використання, стилістичними і тематичними показниками, експресивністю забарвлення. Синонімічна система української мови пострадянського періоду розвивається як завдяки входженню інтернаціоналізмів, зрозумілі відповідники яких функціонують в українській мові, так і за рахунок таких зрозумілих відповідників (внаслідок адаптації інтернаціональних термінів у складі української мови). Різний ступінь адаптації інтернаціональних термінів в українській мові проявляється у позначенні однією лексичною одиницею як багатьох, так і лише одного явища, у можливості використання одного номена у функції одного чи різних частин мови (тенденція до використання в українській мові одного номена в якості різних частин мови є проявом впливу англійської мови).

ЛІТЕРАТУРА

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / под ред. проф. Федорова А. В. – Х.: Харьков. ун-т, 1972. – 216 с.

2. Балла М. І. Новий англо-український словник / М. І. Балла. – К.: Чумацький Шлях, 2004. – 668 с.

3. Гаркавец А. Н., Дерканбаева И. Т. Воспроизведение иноязычных единиц как один из факторов развития языка / Н. Н. Быховец, А. Н. Гаркавец, И. Т. Дерканбаева [и др.]. Языковые ситуации и взаимодействие языков. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 146 – 178.

4. Кочан І. М. Слова з міжнародними терміоелементами в сучасній українській літературній мові / І. М. Кочан // Мовознавство. – 1998. - №6 (№190). – С. 62 – 66.
5. Линник Т. Г. Проблемы языкового заимствования / Н. Н. Быховец, А. Н. Гаркавец, И. Т. Дерканбаева [и др.]. Языковые ситуации и взаимодействие языков. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 76 – 133.
6. Мюллер В. К. Новый англо-русский словарь / В. К. Мюллер. – М.: Рус. яз., 2002. – 880 с.
7. Ніколаєв Г. О. Семантичне формотворення у світлі вчення О. О. Потебні / Г. О. Ніколаєв // Мовознавство. – 1991. - №6 (№150). – С. 64 – 70.
8. Попов Є. Ф., Балла М. І. Великий українсько-англійський словник / Є. Ф. Попов, М. І. Балла. – К.: Чумацький Шлях, 2003. – 636 с.
9. Ридванська Л.Д. Інтернаціоналізація агентивних іменників як універсалія і характерологія слов'янських мов / Л. Д. Ридванська // Мовознавство. – 1991. - №1 (№145). – С. 42 – 46.
10. Російсько-український словник [уклад. Лозова Н. Є. та ін.]. – К.: Наук. думка, 2004. – 1216 с.
11. Саплін Ю. Ю. Внутрішні і зовнішні чинники білінгвістичної взаємодії лексики / Ю. Ю. Саплін // Мовознавство. – 1991. - №3 (№147). – С. 42 – 49.
12. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – Х.:Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – 688 с.
13. Слупський Є. Г. Лексичне калькування в умовах постійної двомовності / Є. Г. Слупський // Мовознавство. – 1991. - №4 (№148). – С. 34 – 40.
14. Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / О. А. Стишов // Мовознавство. 1999. - №1 (№191). – С. 7 – 21.
15. Ткаченко В. А. Теоретические и практические аспекты калькирования / Н. Н. Быховец, А. Н. Гаркавец, И. Т. Дерканбаева [и др.]. Языковые ситуации и взаимодействие языков. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 178 – 191.
16. Ткаченко О. Б. До проблеми мовної стійкості (питання внутрішніх перешкод) / О. Б. Ткаченко // Мовознавство. – 1991. - №2 (№146). – С. 14 – 18.
17. Українсько-російський словник [уклад. Їжакевич Г. П. та ін.]. – К.: Наук. думка, 2004. – 1008 с.